

Foto: Lovisa Lindberg, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Silverhyttan, Vitriolverket och Extraktionsverket med Kopparverket och Zinkhyttan

Vitriolverket, Extraktionsverket med Kopparverket och Zinkhyttan samt Silverhyttan utgör en industrihistoriskt mycket intressant miljö inom Världsarvet Falun. Anläggningarna byggnadsminnesförklarades 2008.

Beskrivning

Historik

I samband med övergången från den traditionella bergsmansorganisationen för kopparframställningen till bolagsdrift under 1800-talets andra hälft utvecklades ett industriområde. Det förlades till området vid Faluåns västra strand, norr om stadsdelen Gamla Herrgården. Här framställdes kopparvitriol och metaller såsom koppar, zink, silver och guld. Genom att kopparhalten i den brutna malmen sjönk under 1800-talet uppstod behov av att extrahera metallerna på ett mera effektivt sätt samt att på olika sätt utveckla biprodukter från förädlingen av malmen från Falu gruva.

Miljö

Anläggningarna ligger utmed Faluån, norr om Södra Mariegatan och stadsdelen Gamla Herrgården. Byggnaderna har en särpräglad utformning med fasader av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Industriområdet har ett exponerat läge i den riksintressanta stadsmiljön i Falun.

Figur 1. Det gamla industriområdets slaggstensbebyggelse ligger synligt på en höjd i stadsmiljön. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnader

Silverhyttan

Av de bevarade byggnaderna på området är Silverhyttan en av de äldsta. Den uppfördes 1884. Framställningen av silver och guld pågick fram till början av 1920-talet. Ca 250 kg silver och 100 kg guld per år producerades i Silverhyttan. Silverhyttan består av två sammanbyggda byggnadskroppar uppförda av gjutna kopparslaggblock. Taket är täckt med tjärpapp. Den norra delen innehåller den s k kratshyttan med en större ugn för smältning av slagg från garningen s k krats. I den södra delen finns flera mindre ugnar för silver- och guldframställningen. Genom sin bevarade ugsinredning anses Silverhyttan vara unik i landet.

Figur 2. Bevarad ugsinredning i Silverhyttan. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 3. Silverhyttan består av två sammanbyggda byggnadskroppar. Foto: Lars Dahlström.

Extraktionsverket

Extraktionsverket uppfördes 1917 efter att en föregångare hade brunnit ned. I byggnaden framställdes koppar och zink. Denna verksamhet lades ned 1921. Därefter har den bl a använts för framställning av järnvitriol. Byggnaden består av två sammanbyggda byggnadskroppar. Byggnaden är uppförd av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Slaggen som byggnaden är uppförd av kommer från egen tillverkning från en provisorisk ugn. Taket är täckt med lertegel. Byggnaden är dekorativt utformad med utnyttjande av slaggens och teglets färg effekter i en medeltidsinspirerad stil med höga gavelrösten med trappstegsmönster på gavlarna. I byggnaden inre finns en stor flamugn bevarad. I sen tid har byggnaden rumsindelats med moderna träväggar.

I anslutning till extraktionsverket står en stor skorsten av gjutna kopparslaggblock. Den uppfördes 1878-79 och gjordes mycket hög, ca 60 meter, för att föra bort svaveldioxidröken från det intilliggande Extraktionsverket. Skorstenen började dock luta och vittra varför den 1924 kortades av till nuvarande höjd, 25 meter.

Figur 4. Extraktionsverket med den höga (numer förkortade) skorstenen till vänster. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Vitriolverket

Vitriolverket uppfördes sannolikt 1907-09 och byggdes till 1917. Byggnaden uppfördes för framställning av kopparvitriol – som var en viktig biprodukt vid kopparframställningen. Huset är byggt av gjutna kopparslaggblock och lertegel. Taket av säteritaksmodell är täckt med lertegel och försett med takkupor. Liksom Extraktionsverket har fasaderna en dekorativ utformning med omväxlande gjutna kopparslaggblock och lertegel. På byggnadens västra gavel finns murrester från en del av byggnaden som brann ned 1976. Av den fasta inredningen för vitrioltillverkningen återstår en del träkonstruktioner i byggnadens nordvästra del. Av intresse i interiören är också takstolar och kolonner av järn.

Väster om Vitriolverket finns ruiner av bl a en brandstation i slaggtegel.

Figur 5. Vitriolverket, i samma medeltidsinspirerade stil som Extraktionsverket. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Industribebyggelsen har ett särpräglat utseende. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 7. Extraktionsverket närmast i bild och Vitriolverket längst bort. Byggnaderna ligger parallellt med varandra. I mitten skorstenen. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Silverhyttan, Extraktionsverket och Vitriolverket utgör en industrihistoriskt viktig del av Världsarvet Falun. Områdets påkostade industribyggnader representerar övergången från bergsmansbaserad förindustriell kopparframställning till bolagsdrift i industriell skala. Industribyggnaderna är uppförda av det för Falun typiska materialet gjutna kopparslaggblock. I Koppavitriolverket och Extraktionsverket har kopparslaggblocken på ett mycket dekorativt sätt kombinerats med lertegel. Silverhyttan har med sin bevarade ugsinredning ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

Den industrihistoriska miljön är genom sin betydelse för Världsarvet Faluns historia och genom byggnadernas utformning och material av stort kulturhistoriskt värde.

Skyddsbestämmelser

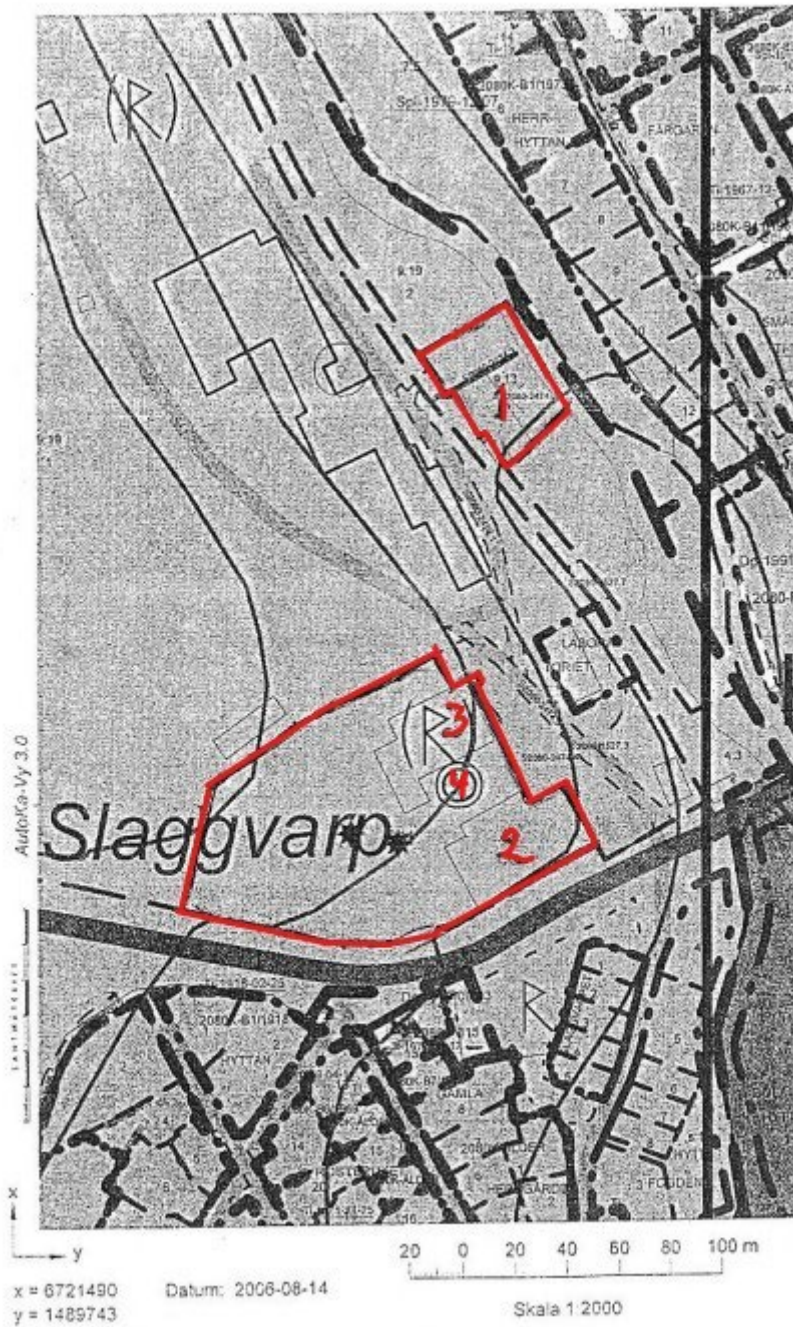
Skyddsområdet omfattar fastigheterna Falun 9:13 och Falun 9:14 enligt situationsplan. Skyddsföreskrifterna omfattar de byggnader som markerats med nr 1 – 4 på situationsplanen.

1. Byggnaderna markerade nr 1 – 4 får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. I byggnadernas inre får inte ingrepp göras i stomme eller ursprunglig rumsindelning, dock får i sen tid i Extraktionsverket insatta väggar tas bort.
3. I byggnad nr 1, 2 och 3 får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning såsom ugnar och andra installationer för metall- och vitriolframställning, dörrar, fönster, trappor, golv, tak, kolonner och takstolar av järn.
4. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det område kring byggnaderna som på situationsplanen avgränsas med röd linje skall hållas i traditionellt skick. Nybyggnader får inte ske inom detta område.

Samråd skall ske med länsstyrelsen i frågor som rör underhåll och vård av byggnaderna och område.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 8. Situationsplan över fastigheterna Falun 9:13 och 9:14. Ur beslut 2008.06.30.

Administrativa fakta

Kommun: Falun

Fastighetsbeteckning: Falun 9:13 och Falun 9:14

Byggnadsminnesförklaring: 2008.06.30

Tillgänglighet: Kan upplevas som en del av den gamla industrimiljön i Born vid Faluån.

[Byggnadsminnesförklaring silverhyttan, vitriolverket och extraktionsverket 2008.06.30](#)

[Silverhyttan, vitriolverket och extraktionsverket i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)